УДК 94:342.25](477) «1990/2013»

DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3567-2019-46-93-106>

Луцик Оксана,

аспірант III року навчання кафедри історії та культури України

lutsyk.oksana.95@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1818-7366>

Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

Lutsyk Oksana,

Postgraduate student of the 3rd year of studying of the Department of History and Culture of Ukraine

lutsyk.oksana.95@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1818-7366>

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University, 30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine, 08401

СТАНОВЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ (1990-2013 РР.): ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано основні етапи розвитку органів місцевого самоврядування в Україні. Зазначено, що початком відновлення місцевого самоврядування, після розпаду СРСР, називають прийняття Декларації про державний суверенітет України та Закон УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве самоврядування», який надав місцевим радам деякі самоврядні повноваження.

Досліджено, що протягом чотирьох періодів розвитку місцевого самоврядування простежується популізм у декларованих та законодавчих документах щодо функціонування місцевої влади та реформування до децентралізації. Теоретичний етап наближення до європейського зразка формування місцевого самоврядування почався із 2013 р.

Констатовано, що зародження ОМС почалося із 1990 р. – прийняття Декларації про державний суверенітет. Формування України як незалежної держави, запровадження інституту Президента України, прийняття та внесення змін до Конституції, затвердження основних нормативно-правових актів, які регулюють систему місцевої влади, все це призвело до удосконалення системи самоврядування. Досліджувані періоди еволюції ОМС мають одну спільну рису – централізм влади, під егідою децентралізації.

Ключові слова: *міське самоврядування, місцеві державні адміністрації, законодавство, реформа, територіальна організація влади.*

ESTABLISHMENT AND FUNCTIONING OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE (1990-2013): LEGISLATIVE ASPECT

The main stages of development of local self-government bodies in Ukraine are analyzed in the article. It is noted that the beginning of the restoration of local self-government, after the collapse of the USSR, is called the adoption of the Declaration on State Sovereignty of Ukraine and the Law of the USSR «On Local Councils of People's Deputies and Local Self-Government», which gave local councils some self-governing powers.

It has been researched that during the four periods of local self-government development, populism is observed in the declared and legislative documents on the functioning of local

government and reforming to decentralization. The theoretical stage of approaching the European model of local self-government began from 2013.

It was stated that the emergence of the OMC began in 1990 - the adoption of the Declaration of State Sovereignty. The formation of Ukraine as an independent state, the introduction of the Presidential Institute of Ukraine, the adoption and amendment of the Constitution, the approval of the basic normative-legal acts that regulate the system of local government, all this led to the improvement of the system of self-government. The studied periods of EMS evolution have one thing in common: the centralism of power, under the auspices of decentralization.

Keywords: *local self-government, local state administrations, legislation, reform, territorial organization of power.*

За період незалежності України не відбувалося активних і цілеспрямованих кроків на передачу більш повних повноважень саме на місця, адже задекларовані кроки у трансформації інституту місцевого самоврядування у дієвий, незалежний суб'єкт управління носив суто теоретичний аспект.

Питанням становлення та функціонування місцевих органів влади в Україні та законотворчого процесу й виборчого процесу займаються вітчизняні науковці та дослідники: С.О. Біла [1], О.М. Бориславська [2], Л.Б. Грицак [4], І.П. Ковальов [27], Ю.В. Ковбасюк [28], В.І. Кочуєв [31], О.В. Лукша [32], Б.А. Руснак [41], Л.С. Сковчиляс [42], Л.М. Смолова [43], А.Ф. Ткачук [103-104].

Саме тому на основі вивчення досвіду місцевого самоврядування в Україні необхідно визначити процес становлення, а також особливості функціонування місцевої влади. А це в свою чергу потребує виокремлення та аналіз основних етапів становлення місцевого самоврядування України за часів незалежності.

Українське місцеве самоврядування зазнало значної еволюції від нижньої сходинки (жорстко централізованої адміністративної системи влади) у СРСР, до засад формування сучасної системи самоврядування як підвалини громадянського суспільства. Як інститут конституційного права в Україні місцеве самоврядування почало відроджуватися [4, с. 17] з прийняттям Декларації про державний суверенітет України (16.07.1990 р.) [17] та Закону УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве самоврядування» (07.12.1990 р.) [24], який надав органам державної влади – місцевим радам деякі самоврядні повноваження [4, с. 17]. Саме цим законодавчим актом було підтверджено курс України на створення власної системи урядування, відмінної від системи всевладдя радянських рад [31, с. 23-24].

Упродовж усього часу існування незалежної України мали місце кілька реформ системи територіальної організації влади України. Протягом 1990-х рр. кілька разів відбулася зміна моделей територіальної організації влади: до 1992 р. існувала радянська влада; у 1992 р. була запроваджена континентальна (французька) модель; у 1994 р. запроваджена англосаксонська модель; у 1995 р. – іберійська модель; у 1996 р. Україна повернулася до французької моделі. Після формування системи органів влади мали місце кілька спроб змінити адміністративно-територіальний устрій України: у 1997 р. був сформований проект Закону «Про адміністративно-територіальний устрій України»; у 2005 р. був створений проект територіальної реформи Р. Безсмертного (пакет реформи складався з 5 законопроектів); у 2010-2013 рр. в Україні громадськістю та експертами обговорювався проект територіальної реформи, розроблений Мінрегіонбудом України [22, с. 102-103].

За роки незалежності України відбулися кардинальні зміни у всій системі територіальної організації влади – відхід від радянської централізованої піраміди влади, конституційне закріплення нової моделі організації влади, що базується на принципах демократії, верховенства права, розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки та визнання й гарантованості місцевого самоврядування [33, с. 50]. Протягом, 28

років незалежності місцеве самоврядування умовно можна поділити на 5 етапів: 1) 1991-1996 рр.; 2) 1996-2004 рр.; 3) 2005-2009 рр.; 4) 2009-2013 рр.; 5) з 2013 р. по наш час.

Перший етап розвитку системи місцевого самоврядування в Україні тривав з 1991 по 1996 рр. і характеризувався початком її відродження [1, с. 6]. Як зазначалося вище, Декларація про державний суверенітет [5] мала вагомий роль у еволюції органів місцевого самоврядування (далі – ОМС), вона проголосила, що влада в Україні має будуватись за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу і судову. Проте реальний розподіл владних повноважень почався із заснуванням в Україні поста Президента (05.07.1991 р.) [4, с. 18], який мав забезпечувати єдність влади та законодавчого поля на всій території держави, що потрапила в жорсткі «обійми» економічної кризи [45, с. 23]. Прийнятий у січні 1991 р. Закон УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве самоврядування» [24] визначав місцеве самоврядування як територіальну самоорганізацію громадян для самостійного вирішення безпосередньо або через державні і громадські органи, які вони обирають, усіх питань місцевого життя» [45, с. 23] і ставив за мету трансформувати місцеві ради всіх територіальних рівнів в ОМС.

Після всенародного обрання Президента 01.12.1991 р. почалось внесення змін і доповнень до Конституції УРСР та відповідна корекція українського законодавства [1, с. 6]. На початку 1992 р. були прийняті Закон України «Про представника Президента України» (05.03.) [20] та Закон України «Про внесення змін до Закону УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» (26.03.1992 р.) [14], відповідно до яких Представник Президента України очолював місцеві державні адміністрації (далі – МДА), здійснював державну виконавчу владу і контролював ОМС. Маючи своїх представників в усіх областях та районах, Президент України контролював практично всю виконавчу вертикаль влади [1, с. 6].

Характерно, що у зазначеному Законі майже без змін були залишені положення ст. 67 Закону України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» (1990 р.) [24], які визначали причини дострокового припинення повноважень ради. Відмінність полягала в заміні п. 4 вищезазначеної статті, згідно з якою повноваження ради припинялися достроково у разі незгоди Ради із скасуванням Конституційним судом УРСР прийнятих нею рішень. Натомість, Закон від 1992 р. передбачав достроковий розпуск ради за умови прийняття нею рішення, спрямоване на порушення територіальної цілісності України та самочинну зміну її адміністративно-територіального поділу. Визначивши відповідальність Рад перед населенням одним з основних принципів місцевого самоврядування, Закон уперше надавав право виборцям достроково припинити повноваження ради за рішенням місцевого референдуму. Однак порушувати питання про розпуск місцевої ради мала право тільки Верховна Рада України, що свідчило про неможливість самостійного застосування на практиці цієї санкції виборцями. Згідно із цим Законом (ст. 58) МДА мали право зупиняти правові акти, прийняті представницькими ОМС до вирішення питання про їх законність у судовому порядку [18].

Прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве самоврядування» [18] закріпило місцеве та регіональне самоврядування як основу демократичного устрою в Україні, що фактично означало відмову від радянської моделі територіальної організації влади. Відсутність сучасної Конституції в Україні негативно впливала на розвиток системи місцевого самоврядування, оскільки законодавчо не було урегульовано статус, межі розширення прав та повноважень територіальних громад [1, с. 7].

Прийняття Закону УРСР «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве самоврядування» [24] не призвело, а по суті й не могло призвести до децентралізації влади. Закон України «Про внесення змін до Закону УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве самоврядування» [14] позбавляв Ради народних депутатів власних виконавчих органів на районному і обласному рівні [1, с. 7]. З ухваленням Закону України

«Про формування місцевих органів влади і самоврядування» (3.02.1994 р.) [23], інститут Представника Президента скасовувався, а отже, на практиці поновлювалась «вертикаль» місцевих органів влади і самоврядування, вибудована ще за радянських часів [1, с. 4]. Цим Законом, після проведення виборів до місцевих органів влади скасовувався інститут МДА. Голови рад усіх рівнів мали обиратися населенням; замість державних адміністрацій, запроваджених новою редакцією Законом 1992 р. [18], знову відновлювались виконавчі комітети. Згідно із ЗУ 1994 р. [23] усі місцеві ради, від сільських до обласних, ставали ОМС, і на них могли додатково покладатися функції органів державної влади [2, с. 29].

Необхідно відмітити внесення змін до Закону України «Про статус депутатів місцевих рад народних депутатів» (4.02.1994 р.), що були зроблені [43, с. 4] законом від 13.01.1998 р. та які стосувалися відміни ст. 29 про депутатську недоторканість. Пізніше депутатам місцевих рад було повернуто недоторканість [12], але через півроку після запровадження скасовано [13].

26.06.1994 р. одночасно з виборами Президента України, відбувалися вибори депутатів місцевих органів влади. Відповідно до Закону України «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад» (24.02.1994 р.) [10], місцеві вибори проходили за мажоритарною системою. Формально закон про місцеві вибори 1994 р. проголошував демократичні засади, але авторитарний тип виборчої системи залишився незмінним [42]. Звичайно, найбільш далекі від демократизму були вибори у березні 1990 р., які відбулися за мажоритарною складовою та регульовані Законом УСРС «Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР» (27.10.1989 р.) [25].

Наступна реформа місцевого рівня була зумовлена прийняттям Конституційного Договору між Президентом України і Верховною Радою України «Про основні засади організації та функціонування державної виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» (08.06.1995 р.) [24]. Відповідно до нього [2, с. 29], Указом Президента України «Про делегування повноважень державної виконавчої влади головам та очолюваним ними виконавчим комітетам сільських, селищних і міських рад» (30.12.1995 р.) [46] було делеговано повноваження органів державної виконавчої влади та встановлено відповідальність за невиконання або неналежне виконання делегованих повноважень перед Президентом України, КМУ, а також відповідними головами державних адміністрацій [2, с. 30].

Другий етап становлення системи місцевого самоврядування в Україні (1996-2004 рр.) [1, с. 7] пов'язаний з прийняттям Конституції України [30], Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (21.05.1997 р.) [16], Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» (11.07.2002 р.), Законом України «Про органи самоорганізації населення» (11.07.2001 р.) [19], Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (7.06.2001 р.) [21] ратифікацією Європейської хартії місцевого самоврядування (15.07.1997 р.) [20] та інших важливих нормативно-правових актів [1, с. 7].

У прийнятій у червні 1996 р. Конституції України [30] місцеве самоврядування було визначено в якості одного з провідних інститутів конституційного ладу; було закріплено конституційні гарантії, визначено засади місцевого самоврядування (ст. 5, 7, 13, 19, 38, 40, 71, 118, 140–146). Передумовою для формування самодостатніх територіальних громад стало закріплення у положеннях Конституції України прав на володіння та розпорядження матеріально-фінансовими ресурсами [1, с. 7]. Наступним важливим кроком на шляху до формування дієвої системи місцевого самоврядування стало ухвалення у 1997 р. ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» [16], у якому, відповідно до положень Конституції України, було визначено сутність системи місцевого самоврядування в Україні; засади і принципи її організації та діяльності, межі відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування [30].

Прагнення України відійти від пострадянської (бюрократичної) моделі зі значною централізацією владних повноважень та фінансових ресурсів в руках виконавчої влади, надмірною адміністративною опікою над ОМС з боку держави, здійснити перехід до європейської моделі з широкою децентралізацією управління на засадах субсидіарності були підтверджені [1, с. 7] Законом України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» [20].

Для втілення на практиці принципів місцевого самоврядування, закріплених у положеннях Конституції України [30], Європейської хартії місцевого самоврядування [6] та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [16], Верховною Радою України було прийнято низку нормативних актів: Бюджетний кодекс України (21.06.2001 р.) [3], який врегульовував механізм перерозподілу фінансових джерел та ресурсів між бюджетами різного рівня [1, с. 8], Земельний кодекс України (25.10.2001 р.) [26], що закріпив органи місцевого самоврядування в якості суб'єктів володіння, користування і розпорядження землею [1, с. 8], Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [21] та Закон України «Про органи самоорганізації населення» [19].

Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» (11.07.2002 р.) [22] зберіг у повному обсязі положення попереднього закону про підстави дострокового припинення повноважень депутата без прийняття рішення відповідної ради, доповнивши його пунктом, за яким повноваження депутата припинялися достроково без рішення ради у разі його смерті, що само по собі і так є зрозумілим, а тому не потребувало законодавчого закріплення [43, с. 6].

Визнання розвитку місцевого самоврядування одним з найважливіших пріоритетів державної політики України було закріплено Указом Президента України «Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні» (30.08.2001 р.) [47]. Нормативним актом, у якому йшлося про реформу місцевого самоврядування, була Концепція державної регіональної політики, затверджена указом Президента України 25.05.2001 за № 341/2001 [48].

Як місцеві вибори 1994 р., так і вибори 1998 р., відбулися із недоліками, які спричинити серйозний поштовх для осмислення нової ролі політичних партій на цих виборах та формування демократичної системи політично відповідального місцевого самоврядування, проте в 2002 р. залишилася недоторканною стара мажоритарна виборча система відносної більшості [42]. Зокрема, у 1998 та 2002 рр. місцеві вибори проводилися за мажоритарною системою відносної більшості, при цьому депутати обласних і районних рад обиралися за багатомандатними виборчими округами, а решта – за одномандатними [32, с. 139].

Оцінюючи другий етап розвитку системи місцевого самоврядування з позицій сьогодення, можна зазначити, що вже в цей період була здійснена спроба змінити філософію усієї моделі місцевого самоврядування. Адже, у проектах законів «Про внесення змін до Конституції України» № 3207-1 та 3288-IV, по суті, йшлося про перехід від консервативної моделі місцевого самоврядування (за якої воно здійснюється лише на рівні територіальних громад) до повноцінного функціонування системи місцевого самоврядування на усіх рівнях організації суспільства [1, с. 8]. В результаті політичного компромісу наприкінці 2004 р. було прийнято законопроект № 2222-IV «Про внесення змін до Конституції України» [15]. Ці зміни майже не торкнулись місцевого самоврядування, обмежившись лише збільшенням терміну обрання депутатів місцевих рад до 5 р. [27]. В Конституції України (1996 р.) [30] та чинних на той час законах України не повною мірою був відтворений принцип реальності місцевого самоврядування, у недостатній мірі було реалізовано принципи автономності місцевого самоврядування та субсидіарності [1, с. 8].

Наступний, третій етап розвитку системи місцевого самоврядування можна датувати 2005-2009 рр. У цей період основна увага приділялась проблемам удосконалення діючого законодавства з метою вирішення питань перерозподілу та чіткого розмежування

повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади та ОМС на користь останніх [1, с. 8].

21.07.2006 р. Постановою Кабінетів Міністрів України було затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 р. [33], її реалізація передбачала проведення адміністративно-територіальної, бюджетної та податкової реформи з метою зміцнення фінансово-економічної основи територіальних громад, однак зазначена стратегія залишилася тільки на папері [44, с. 45]. Дискусію серед місцевих політиків викликали зміни, внесені до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад» (12.01.2007 р.) [11], які надавали можливість вищому керівному органу партії достроково припиняти повноваження депутата [43, с. 6]. Але вони були відмінені на підставі ЗУ «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (19.07.2010 р.) [9].

У 2006 р. на місцевих виборах була запроваджена змішана виборча система: депутати сільських, селищних рад та сільські, селищні, міські голови обиралися за мажоритарною виборчою системою відносної більшості, а депутати міських, районних у містах, районних та обласних рад обиралися за пропорційною виборчою системою за «жорсткими» («закритими») виборчими списками [41, с. 140]. Місцеві вибори 2006 р. були організовані за одним профільним ЗУ «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (6.04.2004 р.) [8], що слід визначити позитивним надбанням української системи законодавства, бо існування одного нормативного акту, який регулює всі види місцевих виборів та уніфікує певні виборчі процедури, значно полегшує процес організації виборів та роботу членів виборчих комісій. Проте щодо типу виборчої системи, яку пропонував цей закон, а саме пропорційної, не спостерігалось стільки позитивних відгуків [42].

Кабінет Міністрів України 08.04.2009 р. прийняв Розпорядження «Про схвалення Концепції формування системи підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад» [40] та Розпорядження «Про затвердження плану заходів на період до 2011 р. щодо реалізації Концепції формування системи підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад» (23.09.2009 р.) [38].

Розпорядженням КМУ від 29.07.2009 р. № 900-р з метою здійснення реформи місцевого самоврядування, підвищення якості життя людини за рахунок створення умов для сталого розвитку територіальних громад як самостійних та дієздатних соціальних спільнот, члени яких матимуть можливість ефективно захищати власні права та інтереси шляхом участі у вирішенні питань місцевого значення [1, с. 9] було схвалено підготовлену відповідно до європейських стандартів Концепцію реформи місцевого самоврядування, але вона необґрунтовано була скасована в 2012 р. [22, с. 10–11]. Головною метою Концепції є створення реальної організаційної та фінансової самостійності територіальних громад та ОМС, наближення їх можливостей та якості діяльності до європейських стандартів [1, с. 9]. Розвиток системи місцевого самоврядування серйозно гальмувала невизначеність сфер впливу держави на ОМС та територіальні громади. З метою вдосконалення взаємодії між органами місцевого самоврядування та центральними органами виконавчої влади Президентом було створено Раду міських голів при Президентові України.

02.12.2009 р. прийнято Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформи місцевого самоврядування» [39], в якій зазначалася підготовка нормативних актів, необхідних для реформи, та відповідальні за неї [44, с. 46]. Однак намічені цілі залишилися на місці після виборів 2010 р. У внесеному до Верховної Ради України 31.03.2009 р. Президентом України законопроекті «Про внесення змін до Конституції України» вперше за весь період існування країни у ст. 3 запропоновано чітке визначення системи адміністративно-

територіального устрою України, яку складають: «громади – міста, містечка, села або об'єднання кількох населених пунктів, райони, області, Автономна Республіка Крим, які є невід'ємними складовими частинами України» [35]. А 16.04.2009 р. був прийнятий ЗУ «Про асоціації органів місцевого самоврядування» [7], який покликаний регулювати питання створення реєстрації асоціацій органів місцевого самоврядування, їхній статус та взаємодію з органами державної влади в Україні [44, с. 17].

Четвертий етап еволюціонування місцевого самоврядування (2009-2013 рр.) ознаменувався подальшою централізацією влади. У 2010 р. пройшли вибори депутатів місцевих рад за новим виборчим Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих та сільських, селищних, міських голів» (10.07.2010 р.) [9]. Напередодні до старту до закону було внесено чимало суттєвих змін і доповнень (застосовано новий варіант змішаної виборчої системи, який дав змогу політичним силам представленим у парламентській більшості провести до місцевих рад стільки своїх представників, скільки забажалося) [41, с. 7]. Ці місцеві вибори (на рівні міст і областей) відбувалися за змішаною системою. З одного боку, це допомогло зменшити відірваність місцевих обранців від територіальних громад – адже половина з них ставали «заручниками» конкретної територіальної громади [99].

30.09.2010 р. було скасовано Конституційним Судом України Закон № 2222 від 08.12.2004 р. [15], яким була змінена система державної влади в Україні [45, с. 9]. У 2010–2012 рр. домінував підхід: розмірковуючи про децентралізацію, держава в особі її керівництва здійснювала кроки до подальшої централізації влади. Основний аргумент – ОМС нездатні виконувати всі надані законом повноваження, тому все одно значну частину цих повноважень здійснюють МДА. До цього також додається те, що ОМС погрузли в корупції і розбазарюють землю, що є останнім ресурсом громади. Світовий досвід (країни Європи та Америки) натомість показує, що ефективне управління, динамічний розвиток держав, регіонів та громад неможливо у довготривалому часі забезпечити без децентралізації державної влади і формування спроможного місцевого самоврядування [45, с. 24].

МДА в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою (ст. 1 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [17]). Події формування МДА 2005-го та 2010 рр., при зміні Президента України, базовані на принципах партійної належності, чи особистої відданості, показали необхідність виведення голів МДА із категорій політиків де-факто і переведення їх у розряд кар'єрних державних службовців і де-юре, і де-факто. Такі ініціативи в 2007 р. висунув В. Ющенко, а в 2011 р. – В. Янукович. Протягом 2010-2011 рр. вплив голів МДА на різні сфери місцевого життя невинно зростає, і це відбувається не тільки через розподіл повноважень між територіальними органами міністерств та відомств на користь МДА, а через обмеження повноважень ОМС як у законний спосіб – через внесення змін, чи ухвалення нових законів, так і у неформальний спосіб – тиск на сільських, селищних міських голів через партійну дисципліну [104, с. 13].

У 2010 р. на тлі систематичного обмеження прав місцевого самоврядування та територіальних громад – як через конкретні правові акти та розподіл бюджетних ресурсів, так і через «керівництво» радами з боку МДА завдяки партійному впливу, КМУ було внесено на розгляд ВРУ [45, с. 95] проект Закону України «Про місцеві референдуми» (03.09.2010 р.), прийнятий в першому читанні (19.04.2011 р.), після включення у порядок денний на 11 сесії Верховної Ради VI скликання (06.09.2012 р.), а на даний час готується на друге читання [36].

Незважаючи на задеклароване у виборчій програмі В. Януковича прагнення децентралізації влади та розвитку місцевого самоврядування, протягом 2010-2011 рр. відбувається зворотний процес централізації влади та поступового обмеження повноважень місцевого самоврядування та перетворення його в інститут публічної влади,

підпорядкований вертикалі виконавчої влади [45, с. 96]. Також можна додати суперечний факт – в українському законодавстві й досі відсутній Закон України «Про адміністративно-територіальний устрій України» (08.10.2013 р. був зареєстрований проект Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій», а відкликаний 27.11.2014 р.) [37].

Таким чином, характеризуючи етапи становлення місцевого самоврядування в Україні, можна дійти висновку, що зародження ОМС почалося із 1990 р. – прийняття Декларації про державний суверенітет. Формування України як незалежної держави, запровадження інституту Президента України, прийняття та внесення змін до Конституції, затвердження основних нормативно-правових актів, які регулюють систему місцевої влади, все це призвело до удосконалення системи самоврядування. Досліджувані періоди еволюції ОМС мають одну спільну рису – централізм влади, під егідою децентралізації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Біла С.О. Місцеве самоврядування в Україні: стан та перспективи розвитку: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2009. 62 с.
2. Бориславська О.М. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України // Центр політико-правових реформ. Київ, Москаленко О. М., 2012. 212 с.
3. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 № 2542-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 37-38. Ст. 189.
4. Грицак Л. Що має знати депутат місцевої ради. Книга І. Київ, 2010. 116 с.
5. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-XII Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31. Ст. 429.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/> (дата звернення: 01.01.2019).
7. Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16.04.2009 № 1275-VI // Відомості Верховної Ради України. 2009. № 38. Ст. 534.
8. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 06.04.2004 № 1667-IV // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 30–31. Ст. 382.
9. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10.07.2010 № 2487-VI // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 35-36. Ст. 491.
10. Закон України «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад» від 24.02.1994 № 3996-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 8. Ст. 15.
11. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад» від 12.01.2007 № 602-V // Відомості Верховної Ради України. 2007. № 13. Ст. 334.
12. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» від 08.09.2005 р. № 2854-IV // Відомості Верховної Ради. 2005. № 51. Ст. 552.
13. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» від 04.04.2006 р. № 3590-IV // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 21. Ст. 171.
14. Закон України «Про внесення змін до Закону Української РСР «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» від 26.03.1992 № 2234-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 28. Ст. 387.
15. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 08.12.2004 № 2222-IV // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 2. Ст. 44.

16. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.
17. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20-21. Ст. 190.
18. Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» від 07.12.1990 № 533-XII (редакція станом на 26.03.1992) // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 2. Ст. 5.
19. Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11.07.2001 № 2625-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 48. Ст. 254.
20. Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» від 15.07.1997 № 452/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 38. Ст. 249.
21. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 № 2493-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 33. Ст. 175.
22. Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11.07.2002 № 93-IV // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 40. Ст. 290.
23. Закон України «Про формування місцевих органів влади і самоврядування» від 03.02.1994 № 3917-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 24. Ст. 170.
24. Закон УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» від 07.12.1990 № 533-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 2. Ст. 5.
25. Закон УСРС «Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР» від 27.10.1989 № 8305-XI // Відомості Верховної Ради України. 1989. № 45. Ст. 627.
26. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27.
27. Ковальов І.П. Місцеве самоврядування у контексті конституційного реформування в Україні. URL: <http://kul.kiev.ua/> (дата звернення: 01.01.2019).
28. Ковбасюк Ю.В. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: наук. доп. Київ: НАДУ, 2014. 128 с.
29. Конституційний Договір між Президентом України і Верховною Радою України «Про основні засади організації та функціонування державної виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» від 08.06.1995 № 1к/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 18. Ст. 133.
30. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 20.05.2013.: (офіц. текст). Київ: А. В. Паливода, 2013. 64 с.
31. Кочуєв В.І. Конституційно-законодавчі проблеми становлення місцевого самоврядування в Україні. Донецьк: Східний видавничий дім, 2009. 96 с.
32. Лукша О.В. Місцеве самоврядування в Україні: посібник-порадник для депутатів місцевих рад. Київ, 2010. 116 с.
33. Політична абетка: матеріали для практичного використання. 8 вид., доп. і перероб. Харків, 2010. 328 с.
34. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21.07.2006 № 1001. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/> (дата звернення: 01.01.2019).
35. Проект Закону «Про внесення змін до Конституції України» від 31.03.2009 № 4290 (в) // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/> (дата звернення: 01.01.2019).
36. Проект Закону «Про місцевий референдум» від 03.09.2010 № 7082 // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/> (дата звернення: 01.01.2019).

37. Проект Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій» від 02.09.2014 № 1655-VII // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/> (дата звернення: 05.01.2019).

38. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів на період до 2011 року щодо реалізації Концепції формування системи підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад» від 30.10.2015 № 1134-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/> (дата звернення: 05.01.2019).

39. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформи місцевого самоврядування» від 02.12.2009 № 1456-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/> (дата звернення: 05.01.2019).

40. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції формування системи підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад» від 08.04.2009 № 385-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/> (дата звернення: 05.01.2019).

41. Руснак Б.А. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика: посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Одеса, 2011. 536 с.

42. Сковчиляс Л. Формування місцевих органів влади в Україні: виборчі інструменти на тлі політичних викликів. URL: <http://6repository.ldufk.edu.ua/> (дата звернення: 05.01.2019).

43. Смолова Л.М. Інституціоналізація відповідальності представницьких органів місцевого самоврядування в незалежній Україні // Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 2 (45). С. 1-8.

44. Ткачук А. Децентралізація влади: від потреби до реалізації: робочий зошит. Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2013. 116 с.

45. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація: практ. посібн. Київ: ТОВ «Софія», 2012. 120 с.

46. Указ Президента України «Про делегування повноважень державної виконавчої влади головам та очолюваним ними виконавчим комітетам сільських, селищних і міських рад» від 30.12.1995 № 1194/. 1995. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/> (дата звернення: 05.01.2019).

47. Указ Президента України «Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні» від 30.08.2001 № 749/2001 // Відомості Верховної Ради України. 2001. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/> (дата звернення: 05.01.2019).

48. Указ Президента України «Про концепцію державної регіональної політики» від 25.05.2001 № 341/2001 // Відомості Верховної Ради України. 2001. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/> (дата звернення: 05.01.2019).

REFERENCES

1. Bila, S.O. (2009). *Mistseve samovriadiuvannia v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku: analitychna dopovid* [Local Self-Government in Ukraine: State and Prospects for Development: An Analytical Report]. Kyiv: NISD [in Ukrainian].

2. Boryslavs'ka, O.M. (2012). *Detsentralizatsiya publichnoyi vlady: dosvid yevropeys'kykh krayin ta perspektyvy Ukrainy* [Decentralization of Public Power: The Experience of European Countries and Ukraine's Prospects]. *Tsentr polityko-pravovykh reform – Center for Political and Legal Reforms*. Kyiv, Moskalenko O. M. [in Ukrainian].

3. (2001). *Byudzhetnyy kodeks Ukrainy vid 21.06.2001 № 2542-III* [Budget Code of Ukraine dated 21.06.2001 No. 2542-III]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 37-38, 189 [in Ukrainian].

4. Hrytsak, L. (2010). *Shcho maie znaty deputat mistsevoi rady* [What a local council member should know]. Knyha I. Kyiv [in Ukrainian].

5. (1990). *Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy vid 16.07.1990 № 55-XII* [Declaration on State Sovereignty of Ukraine dated 16.07.1990 No. 55-XII]. *Vidomosti*

Verkhovnoi Rady URSR – Information of the Supreme Soviet of the USSR, 31, 429 [in Ukrainian].

6. (1985). Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia [European Charter of Local Self-Government]. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].

7. (2009). Zakon Ukrainy «Pro asotsiatsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia» № 1275-VI [Law of Ukraine «On Associations of Local Self-Government Bodies»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 38, 534 [in Ukrainian].

8. (2004). Zakon Ukrayiny «Pro vybory deputativ Verkhovnoyi Rady Avtonomnoyi Respubliky Krym, mistsevykh rad ta sil's'kykh, selyshchnykh, mis'kykh holiv» № 1667-IV [The Law of Ukraine «On Elections of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Rural, Settlement and City Mayors»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30-31, 382 [in Ukrainian].

9. (2010). Zakon Ukrayiny «Pro vybory deputativ Verkhovnoyi Rady Avtonomnoyi Respubliky Krym, mistsevykh rad ta sil's'kykh, selyshchnykh, mis'kykh holiv» № 2487-VI [The Law of Ukraine «On Elections of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Rural, Settlement and City Mayors»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 35-36, 491 [in Ukrainian].

10. (1994). Zakon Ukrayiny «Pro vybory deputativ i holiv sil's'kykh, selyshchnykh, rayonnykh, mis'kykh, rayonnykh u mistakh, oblasnykh Rad» № 3996-XII [The Law of Ukraine «On Election of Deputies and Heads of Rural, Settlement, District, City, District in Cities, Regional Soviets»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 8, 15 [in Ukrainian].

11. (2007) Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo statusu deputativ Verkhovnoyi Rady Avtonomnoyi Respubliky Krym ta mistsevykh rad» № 602-V [Law of Ukraine «On Amendments to Some Laws of Ukraine on the Status of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and Local Councils»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 13, 334 [in Ukrainian].

12. (2005). Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro status deputativ mistsevykh rad» № 2854-IV [Law of Ukraine «On Amendments to the Law of Ukraine» On the Status of Deputies of Local Councils «]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 51, 552 [in Ukrainian].

13. (2006). Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro status deputativ mistsevykh rad» № 3590-IV [Law of Ukraine «On Amendments to the Law of Ukraine» On the Status of Deputies of Local Councils «]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 21, 171 [in Ukrainian].

14. (1992). Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayins'koyi RSR «Pro mistsevi Rady narodnykh deputativ ta mistseve i rehional'ne samovryaduvannia» № 2234-XII [Law of Ukraine «On Amendments to the Law of the Ukrainian SSR» On Local Councils of People's Deputies and Local and Regional Self-Government «]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 28, 387 [in Ukrainian].

15. (2004). Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrayiny» № 2222-IV [Law of Ukraine «On Amendments to the Constitution of Ukraine»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2, 44 387 [in Ukrainian].

16. (1997). Zakon Ukrainy «Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini» № 280/97-VR [Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 24, 170 [in Ukrainian].

17. (1999). Zakon Ukrayiny «Pro mistsevi derzhavni administratsiyi» № 586-XIV [Law of Ukraine «On Local State Administrations»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 20-21, 190 [in Ukrainian].

18. (1990). Zakon Ukrayiny «Pro mistsevi Rady narodnykh deputativ ta mistseve i rehional'ne samovryaduvannia» № 533-XII (redaktsiya stanom na 26.03.1992) [Law of Ukraine

«On Local Councils of People's Deputies and Local and Regional Self-Government»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2, 5 [in Ukrainian].

19. (2001). Zakon Ukrayiny «Pro orhany samoorhanizatsiyi naselennya» № 2625-III [Law of Ukraine «On Bodies of Self-Organization of the Population» of 11.07.2001 №. 2625-III]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 48, 254 [in Ukrainian].

20. (1997). Zakon Ukrayiny «Pro ratyfikatsiyu Yevropeys'koyi khartiyyi mistsevoho samovryaduvannya» vid 15.07.1997 № 452/97-VR [The Law of Ukraine «On Ratification of the European Charter of Local Self-Government» of 15.07.1997 №. 452/97-BP]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 38, 249 [in Ukrainian].

21. (2001). Zakon Ukrayiny «Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya» vid 07.06.2001 № 2493-III [Law of Ukraine «On Service in Local Self-Government Bodies» of 7 June 2001 №. 2493-III]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 33, 175 [in Ukrainian].

22. (2002). Zakon Ukrayiny «Pro status deputativ mistsevykh rad» vid 11.07.2002 № 93-IV [Law of Ukraine «On the Status of Deputies of Local Councils» of 11.07.2002 № 93-IV]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 40, 290 [in Ukrainian].

23. (1994). Zakon Ukrayiny «Pro formuvannya mistsevykh orhaniv vlady i samovryaduvannya» vid 03.02.1994 № 3917-XII [Law of Ukraine «On Formation of Local Authorities and Self-Government» of 03.02.1994 №. 3917-XII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 24, 170 [in Ukrainian].

24. (1991). Zakon URSR «Pro mistsevi Rady narodnykh deputativ Ukrayins'koyi RSR ta mistseve samovryaduvannya» vid 07.12.1990 № 533-XII [Law of the USSR «On Local Councils of People's Deputies of the Ukrainian SSR and Local Self-Government» of 07.12.1990 №. 533-XII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR – Bulletin of the Verkhovna Rada of URSR*, 2, 5 [in Ukrainian].

25. (1989). Zakon USRS «Pro vybory deputativ mistsevykh Rad narodnykh deputativ Ukrainskoi RSR» vid 27.10.1989 № 8305-XI [Law of the USSR «On Election of Deputies of Local Councils of People's Deputies of the Ukrainian SSR» of October 27, 1989 №. 8305-XI]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 45, 627 [in Ukrainian].

26. (2002). Zemel'nyy kodeks Ukrayiny vid 25.10.2001 № 2768-III [Land Code of Ukraine of 25.10.2001 №. 2768-III]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 3-4, 27 [in Ukrainian].

27. Kovalov, I.P. *Mistseve samovriaduvannya u konteksti konstytutsiinoho reformuvannya v Ukrainy [Local self-government in the context of constitutional reform in Ukraine]*. Retrieved from: <http://kul.kiev.ua/> [in Ukrainian].

28. Kovbasyuk Yu. V. (2014). *Mistseve samovryaduvannya v Ukraini: suchasnyy stan ta osnovni napryamy modernizatsiyi: nauk. dop. [Local self-government in Ukraine: current state and main directions of modernization: sciences. ext]*. Kyiv: NADU [in Ukrainian].

29. (1995). Konstytutsiynyy Dohovir mizh Prezydentom Ukrayiny i Verkhovnoyu Radoyu Ukrayiny «Pro osnovni zasady orhanizatsiyi ta funktsionuvannya derzhavnoyi vykonavchoyi vlady i mistsevoho samovryaduvannya v Ukraini na period do pryynyattya novoyi Konstytutsiyi Ukrayiny» vid 08.06.1995 № 1k/95-VR [Constitutional Treaty between the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine «On the Fundamental Principles of Organization and Functioning of the State Executive and Local Self-Government in Ukraine for the Period Prior to the Adoption of the New Constitution of Ukraine» of 08.06.1995 №. 1k / 95-VR]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 18, 133 [in Ukrainian].

30. (2013). *Konstytutsiya Ukrayiny: chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopovnnennyamy stanom na 20.05.2013.: (ofits. tekst) [Constitution of Ukraine: Legislation in force as of 20.05.2013: (official text)]*. Kyiv: A.V. Palyvoda [in Ukrainian].

31. Kochuyev, V.I. (2009). *Konstytutsiyno-zakonodavchi problemy stanovlennya mistsevoho samovryaduvannya v Ukrayini [Constitutional and legislative problems of local self-government in Ukraine]*. Donetsk: Skhidnyy vydavnychyy dim [in Ukrainian].
32. Luksha, O.V. (2010). *Mistseve samovryaduvannya v Ukrayini: posibnyk-poradnyk dlya deputativ mistsevykh rad [Local Self-Government in Ukraine: A Guidebook for Local Council Deputies]*. Kyiv [in Ukrainian].
33. (2010). *Politychna abetka: materialy dlya praktychnoho vykorystannya [Political alphabet: practical materials]*. 8 vyd., dop. i pererob. Kharkiv [in Ukrainian].
34. (2006). Postanova Kabinetu Ministriv «Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na period do 2015 roku» vid 21.07.2006 № 1001 [Resolution of the Cabinet of Ministers «On Approval of the State Strategy for Regional Development for the Period up to 2015» of 21.07.2006 №. 1001]. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
35. (2009). Proekt Zakonu «Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy» vid 31.03.2009 № 4290 (v) [Draft Law «On Amendments to the Constitution of Ukraine» of March 31, 2009 №. 4290 (c)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
36. (2010). Proekt Zakonu «Pro mistsevyi referendum» vid 03.09.2010 № 7082 [Draft Law «On Local Referendum» of September 3, 2010 №. 7082]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://w1.c1.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
37. (2014). Proekt Zakonu Ukrainy «Pro administratyvno-terytorial'nyy ustroi» vid 02.09.2014 № 1655-VII [Draft Law of Ukraine «On Administrative and Territorial Structure» of 02.09.2014 №. 1655-VII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://w1.c1.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
38. (2015). Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennya planu zakhodiv na period do 2011 roku shchodo realizatsiyi Kontseptsii formuvannya systemy pidvyshchennya kvalifikatsiyi posadovykh osib mistsevoho samovryaduvannya ta deputativ mistsevykh rad» vid 30.10.2015 № 1134-r. [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the plan of measures for the period up to 2011 on the implementation of the Concept of formation of the system of training of officials of local self-government and deputies of local councils» of 30.10.2015 №. 1134-p]. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
39. (2009). Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennya planu zakhodiv shchodo realizatsiyi Kontseptsii reformy mistsevoho samovryaduvannya» vid 02.12.2009 № 1456-r. [Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Action Plan for Implementation of the Concept of Local Self-Government Reform» of 02.12.2009 №. 1456-p]. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
40. (2009). Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennya Kontseptsii formuvannya systemy pidvyshchennya kvalifikatsiyi posadovykh osib mistsevoho samovryaduvannya ta deputativ mistsevykh rad» vid 08.04.2009. № 385-r. [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Concept of formation of the system of training of officials of local self-government and deputies of local councils» of 08.04.2009 № 385-p]. *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
41. Rusnak, B. A. (2011). *Mistseve samovriaduvannya v Ukraini: teoriia i praktyka: posibnyk dlia deputativ mistsevykh rad ta silskykh, selyshchnykh, miskykh holiv [Local self-government in Ukraine: theory and practice: a guide for deputies of local councils and village, settlement, city mayors]*. Odesa [in Ukrainian].
42. Skochylyas, L. *Formuvannya mistsevykh orhaniv vlady v Ukrayini: vyborchi instrumenty na tli politychnykh vyklykiv [Forming Local Authorities in Ukraine: Electoral*

Instruments Against Political Challenges]. *6repository.ldufk.edu.ua*. Retrieved from: <http://6repository.ldufk.edu.ua/> [in Ukrainian].

43. Smolova, L. (2014). Instytutstyalizatsiya vidpovidal'nosti predstavnyts'kykh orhaniv mistsevoho samovryaduvannya v nezalezhniy Ukraini [Institutionalization of responsibility of representative bodies of local self-government in independent Ukraine]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya – The theory and practice of public administration*, 2 (45), 1-8 [in Ukrainian].

44. Tkachuk, A. (2013). *Detsentralizatsiya vlady: vid potreby do realizatsiyi: robochyy zoshyt [Decentralization of power: from need to implementation: workbook]*. Kyiv: IKTs «Lehal'nyy status» [in Ukrainian].

45. Tkachuk, A. (2012). *Mistseve samovriaduvannya ta detsentralizatsiia: prakt. posibn. [Local Self-Government and Decentralization: Pract. manual]*. Kyiv: TOV «Sofia» [in Ukrainian].

46. (1995). Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro delehuвання povnovazhen' derzhavnoyi vykonavchoyi vlady holovam ta ocholyuvanyim nymy vykonavchym komitetam sil's'kykh, selyshchnykh i mis'kykh rad» vid 30.12.1995 № 1194/ [Decree of the President of Ukraine «On delegation of powers of the state executive power to heads and heads of executive committees of village, town and city councils» of 30.12.1995 №. 1194 /]. *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].

47. (2001). Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro derzhavnu pidtrymku rozvytku mistsevoho samovryaduvannya v Ukraini» vid 30.08.2001 № 749/2001 [Presidential Decree «On State Support to Local Self-Government Development in Ukraine» of 7/30/2001 №. 749/2001]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. *zakon5.rada.gov.ua* Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].

48. (2001). Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro kontseptsiiu derzhavnoi rehionalnoi polityky» vid 25.05.2001 № 341/2001 [Presidential Decree «On the Concept of State Regional Policy» of May 25, 2001 №. 341/2001]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].

Одержано 02.03.2019.

УДК 94:[008-048.87](477:474.3)
«1991/2018»

DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3567-2019-46-106-115>

Красножон Неоніла,

кандидат історичних наук, доцент
кафедри загальної історії, правознавства і
методик навчання

dpu.kaf.istorii@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4735-0641>

Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія
Сковороди», вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл.,
Україна, 08401

Krasnozhon Neonila,

Candidate of Historical Sciences, Assistant
Professor of General History, Science of Law,
Teaching Methods Department

dpu.kaf.istorii@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7182-5750>

Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University,
30, Sukhomlynsky Str.,
Pereiaslav-Khmelnyskyi, Kyiv region,
Ukraine, 08401